

De kosten van den jaer' moet elck precys opdraeghen naer t' doen de rekeningh ten uytterst veerthien daghen of wel bij fault van dies wert hij gheexcuteert en hierom niemant niet op dit en murmureert.

Over andere dichterlijke activiteiten van de auteur van het reglement, Matthijs Halewynt, hebben wij niets kunnen achterhalen.

Steeds uit dezelfde bundel gemeentearchief verneemen wij verder nog dat, ter gelegenheid van de kermis 1665, het spel van de Heilige Ludovicus opgevoerd werd samen met een andere tragedie, heet het, waarbij de magistraat tussenkwam voor 100 £ par. in de grote kosten. In 1669 werd nogmaals, zoals reeds voordien gebeurd was in 1665 toelating gevraagd voor de opvoering van een « spel van sinnen, met een esbatament », wat ook ingewilligd werd. LUC DANHIEUX

TOPONYMICA UIT DE KUSTSTREEK

(Vervolg van blz. 102)

60857

HILLEN en PANNEN te Knokke.

Den *Doornhul*, den *Blooten Hul*, den *Blekhul*, den *Spreeuwenhul*, den *Zeeakstershul*, den *Komediehul*, den *Scherpen Hul*, den *Zwarten Hul*, den *Sparrenhul* en den *Grashul*. De *Kreupelhoutpanne*, de *Lischpanne*, de *Braambeierpanne*, de *Keuncpanne*, de *Koeipanne*, de *Diepe Panne*, de *Lange Panne*, de *Pasterspanne*, de *Kerkepanne*, de *Zandpanne*, de *Doornpanne* en de *Rispanne*.

Dit zijn de namen van enige duinhillen en duinpannen te Knokke, waarvan wij de meeste in onze kinderjaren nog gekend hebben, maar die nu om zo te zeggen allemaal verdwenen zijn. Verscheidene van deze namen behoren tot de kindertaal.

HEIST. Vanaf het begin der 14^e tot op het einde der 15^e eeuw wordt deze naam uitsluitend *Heis* en *Heys* geschreven zonder eind-t. In de 16^e eeuw is het *Heys* en *Heyst* en in de 17^e eeuw en later alleen nog *Heyst*, *Heist*. De gemeentenaam is ontleend aan die van een voormalig leengoed te *Heist* (parochie Koudekerke). Alhoewel geen oudere vormen dan die der 14^e eeuw overgebleven zijn, kunnen we met enige

veiligheid *Heis* als de oorspronkelijke vorm beschouwen. De eind-t is jong, niet ouder dan de 16e eeuw, en zeer waarschijnlijk niet het bekende verzamelsuffix doch een eufemisch verschijnsel, dat we ook in andere toponiemen der streek aantreffen (*Ter Doest* uit *Does*).

Heis is wel terug te brengen tot Germ. **haisi*, struikgewas (Carnoy 295 : « fourré, bois, lande buissonneuse ») alhoewel we dan in de taal van de streek eerder *Hees* zouden verwachten.

DOEST (TER). Zoals we vorig geval (*Heist*) behoort de eind-t niet tot de oudste vormen. Tot in de 15e eeuw was het *Does*, hetwelk teruggaat tot *Thōs*-, zoals de vorm *Thosan* van de 12e en de 13^e eeuw het bewijst.

De beroemde abdij te Lissewege werd opgericht op een plaats die van oudsher *Thosan* heette. Dit *Thosan* is een uiterst lastig geval. Is het een verbogen vorm, een plaats-datief-meervoud ? Het is niet in te zien hoe het dan *Does* en niet *Dozen* geworden is. Dat het nochtans werkelijk als een meervoud gevoeld geweest is blijkt uit een tekst : « omnia bona ecclesie de *Tozis* » (1246, Cart. Ter Doest).

En wat betekent de stam *thōs*- ? Carnoy II, 168 denkt aan verwantschap met Mhd. *dosen*, Nhd. *toszn* (bruisen, gieren, razen, loeien) en On. *thyss* (waterkolk). Na de vele volksetymologische onzin, die over dit toponiem verkocht werd (1), is dit een ernstige hypothese waar wij ook veel voor voelen. De betekenis zou dan zijn : plaats bij het kolkende, bruisende water. Herinnering aan een overstroming ?

PISABEELE. De Z. W. hoek van het 77^e begin van Groot-Reigersvliet (Dudzele) was een drieweg gevormd door de oude weg van Dudzele naar Westkapelle en de weg naar Ramskapelle (weg naar Coppemijtsbrugge). Daar stond in de Middeleeuwen een abeelboom, den *Pisabeelboom*, die zijn naam gegeven heeft aan de plaats en aan de naburige hofstede en herberg.

Oudste vermeldingen : *pyssabeele* (1405-06), *pissabeele* (1507), *pissabeeleboom* (1561). (2) Twee verklaringen zijn mogelijk : de voor de hand liggende verklaring (boom waartegen men p... komt), die wellicht volksetymologie is ; de verklaring als *peisabeele*, vredeboom, boom herinnerend aan de vredestichting tussen twistende partijen.

1) *Thosan* zou een vervorming zijn van Toussaint : O. L. Vrouw van Alle Heiligen ! !

2) Rekeningen, liggers en ommelopers.

COPPEMIJTSBRUGGE is een heule op de noordgrens van het 77^e begin van Gr. R. (Dudzele) : « in den heerwech soomen van pissabeele boom rijdt naer *coppemijts brugghe* » (1649). (1) Afgeleid van een anthroponiem. Wij hebben niet kunnen vinden of het Coppemijts (familienaam), Coppe Mijts (persoonsnaam en fam. n.) of Coppemijt (persoonsn.) is. Wie weet het ?

SCARP-NAMEN

Scarphout : oude kerk en parochie te Blankenberge.

Scarpinghe - *Scherpinghe* : een toponiem dat in Middel-eeuwse familienamen voorkomt. Volgens De Flou : « eene wijk van Heist ». Dit is een zwak gefundeerd vermoeden, steunend op :

Scarping (*H*)oec te Heist (14^e E., Rtb. S. Janshosp.)

Scarpenesse — *Scerpenisse* : Land te Rampskapelle (1536, 1660), Nisse, nesse : natte weide (Carnoy II 389). Vgl. :

Scerpenbilck te Klemskerke (1617).

In deze twee laatste toponiemen wijst *scherp* ongetwijfeld op de meetkundige vorm (*scherp* toelopend). Dit durven we niet zeggen voor de eerste.

Vroeger hebben wij *Scarphout* verklaard als plaats begroeid met doornige struiken waarschijnlijk met duindoorn. (2)

Scarpinge behoort tot de groep collectieve toponiemen waarin een adjectief met de uitgang *-inge* verbonden is : Groeninge, Breeninge (volksnaam voor Bredene), *Scarpinge*. Maar hoe duidelijk Groeninge (groene beemden) en Breeninge (brede, wijde, opene vlakke) zijn, is het moeilijk om zeggen wat *scarp*, *scherp* in *Scarpinge* betekent : plek met doornige struiken ?

JOZEF DE LANGHE

VIS IN DE VOLKSTAAL.

- Zoveel zinnen als geernaars poten.
- 't Zal beter zijn of een slijkmussel, 't en kraakt niet.
- Hij loopt zo scheef of een krabbe.
- Krabbe, gaat voren ! (gezegd tegen hem die niet met een zelfde gebrek behept is, waarvoor hij een ander verwijt.)
- Hij gaapt gelijk een snoek.
- 't Is gelijk een haring die de kijte uitgetrokken is (groot en mager).
- Dat is een paling (die overal doorkomt).
- Schelvisogen (zonder leven).

M. C.

1) Ligger van de tiendebossen te Dudzele en Rampskapelle. 1649. Rijksarchief Brugge. 5030, acq.

2) Biekerf 36, 1930, 87.

MENGEHMAREN

DE VERERING VAN SINT BONIFACIUS TE BRUGGE.

De grote apostel van Germanië onderging de marteldood te Dokkum in Friesland op 5 juni 754. Zijn bebloede lijk werd kort daarop naar Utrecht overgebracht; een maand later bereikte het Mainz en ten slotte de abdij Fulda. De monniken van Fulda hebben dan, in de loop van de eeuwen, het gebeente van hun heilige stichter ten dele verspreid. De O. L. Vrouwekerk te Brugge kwam aldus in het bezit van aanzienlijke relikwieën: een deel van de schedel, twee ribben en een scheenbeen, die tegenwoordig aldaar in de Sint-Bonifaciusschrijn bewaard worden.

De eerste relikwie — een rib — is de Brugse kerk toegelaten over Utrecht; omstreeks 1120 — ten tijde van graaf Karel de Goede en proost Bertulphus — schonk Godebald, bisschop van Utrecht, haar een kistje waarin deze relikwie, samen met relikwieën van Bonifacius' gezellen, bevat was.

Twee eeuwen later hebben de kanunniken van Brugge rechtstreeks de abdij van Fulda aangesproken om meer relikwieën van hun traditionele « stichter en patroon »; 19 Augustus 1324 ontvingen zij dan van de vrijgevege monniken niet minder dan drie belangrijke stukken: het deel schedel, een rib en het bijna gehele scheenbeen. De verering van St. Bonifacius heeft sedertdien de verering van zijn metgezel St. Illeherus verdrongen wiens relieken reeds in het begin van de 11^e eeuw te Brugge aanwezig waren (vgl. Bieckorf 1953, 182).

Bij de jubelfeesten van 1755 schreef de gewetensvolle Brugse bisschop Mgr. Caïmo naar Fulda om inlichtingen betreffende de schenking van de Brugse relikwieën; hij ontving een zeer sierlijk maar nietszeggend antwoord.

Aan dit onderwerp werd door de hooggeleerde Praeses der Bollandisten M. COENS een studie gewijd: *Le culte de Saint Boniface et de ses compagnons en l'église Notre-Dame à Bruges* in het feestalbum « St. Bonifatius. Gedenkgabe zum zwölfhundertjährigen Todestag. Fulda 1954 », blz. 514-532.

Betreffende de rijve zelf ontdekte de auteur dat de tien paneeltjes met de taferelen uit het leven van St. Bonifacius door de Brugse zilversmid Melchior Blootacker werden uitgevoerd naar een gravure van J. Matham uit 1612.

EEN VERLOREN DORP ONDER DE OUDE ABDIJ TER DUINEN?

De opgravingen te Koksijde, onder kundige leiding uitgevoerd en in kaart gebracht, stellen de oudheidkundigen voor

een zeldzaam feit : de grondvesten van de monumentale abdijkerk uit de 13^e eeuw doorsnijden een oud kerkhof. En « doorsnijden » geldt hier in de letterlijke zin : de fundamente van de georiënteerde kerk lopen schuin in en door de begraafplaatsen en hun inhoud.

De begravenen zijn talrijk ; in de overblijfselen verkende het onderzoek mannen, vrouwen en kinderen. Dit kerkhof is geen kloosterkerkhof en zal reeds lang vóór de stichting van Ter Duinen (1139) bestaan hebben.

Staat men hier voor een gewestelijke begraafplaats die voor verschillende dorpen of parochiën zou gediend hebben ? En zijn er nog voorbeelden van zulke kerkhoven bekend ?

Of staat men voor het kerkhof van een verloren dorp ? Hebben de Cisterciënsers van Ter Duinen hun « solitudo » ingericht in de verlaten ruimte van een oude nederzetting ? Of stelde hun stichting zelf een einde aan een dorp ? In Engeland hebben de Cisterciënsers feitelijk dorpen doen verdwijnen. M. Beresford, in zijn pas verschenen werk *The Lost Villages of England* (Londen, Lutterworth Press), vermeldt het geval van het dorp Dishley dat 36 gezinnen telde in 1086 ; een eeuw later (1180) was deze woonplaats vervangen door een grangia van de Cisterciënserabdij Garendon.

Zo iemand ooit een studie wijdt aan de « verloren dorpen » van Vlaanderen, dan zal het problematisch geval van het bouwterrein van Ter Duinen niet mogen voorbijgegaan worden. V.

TENTOONSTELLING VAN AARDEWERK TE TORHOUT.

Van 22 tot 29 Augustus had een kleine tentoonstelling van aardewerk plaats in het stadhuis te Torhout. In de vier hoeken van de zaal waren werken tentoongesteld van de pottbakkersfamilie Maes (tweede helft 19^e - eerste helft 20^e eeuw). Technisch zijn deze stukken dikwijls knap vakmanswerk ; zorg wordt besteed aan de versiering met opgelegde bloemmotieven en guirlanden ; minder geslaagd zijn sommige tekeningen en letters van opschriften. Toch spreken deze werken ons maar weinig meer aan ; onze smaak is nu meer afgestemd op aardewerk dat sober is van lijn en kleur.

Naast de tegeltjes, stamden de overige voorwerpen hoofdzakelijk uit de 18^e en het begin der 19^e eeuw ; ze omvatten kommen, schalen, vuurkorfjes en een mooi O. L. Vrouwbeeldje. Veel daarvan kwam uit de verzameling van de weledele heer Ridder Stanislas van Outryve d'Ydewalle ; het Gruuthusemuseum had niets afgestaan en het Jubelpark enkel drie stuks.

Waren al deze voorwerpen wel Torhouts fabrikaat ? Van een getekend werk, zoals dat van Boens, bestaat daarover geen twijfel. Voor vele andere is het bewijs nog niet geleverd. Men gaat teveel uit van de veronderstelling dat al het geel-bruin aardewerk van Torhout afkomstig is. Maar het is toch klaar dat de eenvoudige techniek van o. a. geëmailleerde tegeltjes op veel plaatsen werd toegepast ; vanaf de 13^e eeuw komen deze bruine tegels met geel ingedrukt motief in heel West-Europa voor.

Door chemisch onderzoek zal men moeilijk tot een oplossing geraken : de kleine hoeveelheid aarde van een voorwerp laat niet toe algemeen geldende percenten van de samenstelling vast te leggen. Althans niet in voldoende mate om de aarde van twee nabijgelegen lokaliteiten te onderscheiden ; de grondstoffen kunnen trouwens ook van elders aangevoerd worden. De bereiding van glazuur en verf verschildte in elke pottbakkerij !

Men zou best kunnen uitgaan van getekende werken ; daarna ongetekende, met gelijke tekeningen en motieven, aan die werkplaatsen verbinden. Zou men hoger kunnen opklimmen dan de 18^e eeuw (Boens, Willemys) ? De publikatie van archiefteksten zou misschien een antwoord geven op de vraag of het Torhouts aardewerk, in vroeger eeuwen, in hoger aanzien stond en meer bestellingen kreeg dan andere Vlaamse centra.

LUC DEVLIEGHER

DE SCHAT VAN DE SINT-NIKLAASKERK TE VEURNE.

Een kelk in 1611 vervaardigd door de Brugse zilversmid Jan Crabbe ; een prachtige monstrans uit 1616, werk van de Brugse zilversmid Jacques van Nieukercke ; een ciborie, Brugs werk van omstreeks 1620 ; een heilig-olieschrijn in 1618 voor de vroegere St. Denijskerk uitgevoerd door de boven vermelde Jan Crabbe : dit zijn de voornaamste stukken die tegenwoordig de schat van de St. Niklaaskerk uitmaken. Deze kunstwerken worden historisch en technisch beschreven door C. DENORME in « Veurne Voren » het orgaan van de Oudleerlingen van het College te Veurne, III, nr. 2-3, 1954. In bijlage worden aldaar, uit de inventaris van 1629 en 1671, de gegevens medegedeeld betreffende de toenmalige (nu verdwenen) kerkschat van St. Niklaas. Drie platen illustreren deze interessante bijdrage.

ROMAANSE BOUWKUNST IN FRANS-VLAANDEREN.

De landelijke kerkjes in Frans-Vlaanderen ten Noorden van de Leie zijn kunsthistorisch nauw verwant met deze van onze

Vlaamse provinciën, en dan nog speciaal met de West-Vlaamse die langs de grens liggen. De tegenwoordige politieke grens tussen de Noordzee en de Leie heeft hier vanzelfsprekend geen betekenis. Aan beide zijden van de grens vindt men o. m. de vierzijdige middentoren, de Atrechtse kalksteen en de ijzersteen, de afwezigheid van gewelven.

De Romaanse kunst uit deze verwaarloosde hoek werd in een helder overzicht beschreven door LUC DEVLIEGHER : beschrijving die een twintigtal kerkjes omvat, door de auteur bezocht en onderzocht. Een goed gedocumenteerde en geïllustreerde studie, die talrijke vergelijkingspunten met ons Westvlaams « romaans » aanwijst. V.

— LUC DEVLIEGHER. Overzicht van de romaanse kerkelijke bouwkunst in Diets Frans-Vlaanderen. (Uittreksel uit : Belgisch Tijdschrift voor Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis XXII, 1953, 3-4). Prijs 12 fr. te storten op P. C. 4114.23 van Gidsenbond-Brugge die de overdrukken van deze studie heeft bezorgd.

PIETER-JAN RENIER VAN DEERLIJK.

Het gedicht uit 1823, waarvan sprake boven bl. 172, beleefde een heruitgave in 1902. Voor mij ligt een boekje, formaat de helft van Biekorf, 16 bladzijden ; de titel op de omslag luidt :

De Slag der Gulden Sporen. Historisch Dichtstuk van P. J. Renier... Herdrukt ter gelegenheid van de 600^e verjaardag. Brugge, Boekdrukkerij G. De Haene-Bossuyt, Mariastraat 23.

Op de omslag prijkt een gedeelte van het Brugse standbeeld van Breidel en de Coninck.

In het voorbericht lezen wij dat « de dichterlijke beschrijving van de beroemde slag der Gulden Sporen, geschreven in 1823 door de welbekende Vlaamse dichter P. J. Renier, bestierder der beroemde Kostschool van Deerlijk, met toelating van zijn zoon A. Renier, provinciaal schoolopziener van het vrij onderwijs in West-Vlaanderen, heruitgegeven wordt ten gerieve der onderwijzers en onderwijzeressen. »

De tekst is, behalve de spelling, een onveranderde herdruk van de eerste uitgave (1843); de geschiedkundige aantekeningen werden achterwege gelaten.

L. DEFRAEYE.

Opstel en Beheer :

A. VIAENE, Annunciatenstraat, 76, Brugge.

Postrekening : 2335.37

Abonnementsprijs : 100 fr.

Druk. A. Van Poelvoorde, Beenhouwersstraat, 35, Brugge